

Posudek oponenta habilitační práce

**Ostravská univerzita v
Ostravě
Fakulta**

Pedagogická

**Uchazeč
Pracoviště
Habilitační práce**

PhDr. et PhDr. Martin Kaleja, Ph.D.
Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě
Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu
speciální pedagogiky

**Oponent
Pracoviště**

doc. Mgr. Eva Zezulková, Ph.D.,
Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě

Text posudku

Habilitační práce PhDr. et PhDr. Martina Kaleji, Ph.D. je zpracována ve formě vědecké monografie, podávající celený pohled na problematiku edukace sociálně vyloučených žáků. Jedná se o dlouhodobě diskutované speciálněpedagogické téma s naléhavou potřebou objasnit klíčové determinanty edukace a porozumět jejich podstatě. Romský žák v edukační relaci je již poměrně dlouhou dobu středem zájmu českých a slovenských výzkumů. Výzkumy sledují podmínky vzdělávání, analyzují rodinné prostředí, specifika předškolního a školního věku, sociálně vyloučené lokality, možnosti integrace a inkluze, možnosti speciálně pedagogické intervence v edukačních relacích apod. Monografie vychází z aktuálních teoretických poznatků o sociálním vyloučení, seznamuje s problémy vyplývající z koexistence majority a minority, dotýká se otázek sociální integrace. Zároveň poukazuje na odlišnosti v přístupech k řešenému tématu a úzkou souvislost s axiologickou strukturou (*vzdělávání, nezaměstnanost, životní styl aj.*) a etnicitou Romů. Popisované pasáže představují zároveň širší teoretický diskurz v oblasti analýz domácích i zahraničních studií a výzkumů. Podrobněji je monografie orientována na deskripci klíčových determinantů edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky. Autor teoretická východiska doplňuje přehlednou prezentací výsledků empirických šetření, k nimž dospěl reflektováním potřeb současné pedagogické praxe orientované na základní paradigma inkluzivního prostředí. Realizované výzkumy zároveň potvrzují jeho dlouhodobější badatelský zájem a silnou motivaci orientovat se ve vybraném tématu.

Cílovou skupinu výzkumných sond tvořila nejen populace dětí a žáků, ale i jejich rodičů a rodin, žijících v sociálně vyloučených lokalitách na území České republiky, případně žijících v lokalitách, kterým hrozí sociální exkluze. Výzkumy byly zaměřeny rovněž na školy a pedagogické pracovníky, participující v edukačním procesu u vybrané cílové skupiny. Tematicky byly výzkumné záměry orientovány na:

- otázky sociální exkluze v kontextu determinovaných edukativních aspektů pohledem pedagogů;
- analýzu metod a forem práce s dotčenými žáky za účelem zefektivnění školních

kurikulárních výstupů;

- analýzu didaktických aspektů výchovně-vzdělávacího procesu;
- analýzu názorů a postojů žáků na vzdělávání jako hodnotový konstrukt;
- determinanty komunikace v interakci mezi pedagogem a žákem;
- analýzu výsledků vzdělávání žáků v českém jazyce, v matematice a v cizím jazyce (v komparaci s výsledky známe GAC analýzy z roku 2009).

Habilitační práce je v rozsahu 247 stran autorského textu, koncepčně je členěna do čtyř hlavních kapitol s podkapitolami, které jsou počtem i rozsahem vyvážené. Celkově má práce jasnou strukturu, jednotlivá témata na sebe logicky navazují. Součástí práce je 10 příloh. V seznamu použitých pramenů je uvedeno velké množství titulů. Jedná se o zdroje české, slovenské, anglosaské provenience. Prameny autora jsou zastoupeny šesti položkami. Habilitační práce není standardně rozdělena na teoretickou a empirickou, autor empirické výsledky kvantitativně i kvalitativně orientovaných výzkumů dává do úzké souvislosti s teoretickými předpoklady. Po stránce metodologické se jedná o kombinaci teoreticko-analytického a empirického postupu. Teoretické pasáže jsou úzce propojeny s empirickými výsledky z realizovaných výzkumů za období let 2006 až 2014. Jde o kvantitativně i kvalitativně orientované výzkumné záměry autora.

Pozitiva předložené práce:

- je výsledkem víceletého výzkumného zaměření autora;
- podává analyticko-syntetický pohled na problematiku edukace sociálně vyloučených žáků v širších i užších souvislostech;
- zdůrazňuje potřebu aktivity výzkumníků s pedagogickou erudicí při zkoumání sociálně vyloučených žáků;
- doporučuje uplatňovat méně frekventované výzkumné metody za účelem dosažení validních výsledků; tradiční výzkumné nástroje podle autora přinášejí povrchní výsledky a zjednodušující závěry, týkající se problematiky vzdělávání romských žáků.

Některé připomínky k předložené práci:

1. Na s. 21 uvádíte: „*Komunitní a jiná sociálně pedagogicky zaměřená centra či centra poskytující sociální služby v sociálně vyloučených lokalitách by měla aktivně se školou spolupracovat. Škola by o tuto spolupráci měla stát.*“ Domnívám se, že by mělo být vysvětleno, o která centra, případně o jaké formy spolupráce se jedná.
2. Vzhledem k šíři empirických nálezů, vyplývajících z výzkumu zaměřeného na kvalitativní analýzu didaktických aspektů výuky na vybraných školách v Ostravě (s. 96), považuji obecné závěry výzkumu za příliš stručné a postrádám doporučení pro speciálněpedagogickou praxi.
3. Odkazy na přílohy v textu monografie by usnadnily čtenáři orientaci v prezentovaných výzkumech.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta):

1. Na s. 103 uvádíte, že pedagogové ve své praxi musí vnímat individualitu každého žáka. Musí znát jeho osobnostní charakteristiky, znát prostředí, ze kterého pochází. Vysvětlete, jak lze posílit kompetence pedagogů v této oblasti.
2. Uvádíte, že výzkum, zaměřený na vzdělávání jako hodnotu (s. 142) přináší konkrétní výsledky, kterými obohacuje pedagogickou teorii a praxi o poznání v oblasti vzdělávání jako hodnoty. Vysvětlete, jak výsledky výzkumu obohacují pedagogickou praxi u romských žáků druhého stupně základních škol.
3. Definujte speciální vzdělávací potřeby žáků ze sociálně vyloučených lokalit.

Vyjádřete se k výše uvedeným dotazům v textu.

Závěr

Předložená habilitační práce PhDr. et PhDr. Martina Kaleji, Ph.D. splňuje požadavky kladené zásadami pro habilitační řízení v oboru Speciální pedagogika a přináší nové vědecké poznatky. Autor prokázal dobrou orientaci ve vybrané problematice. Práci doporučuji k obhajobě v rámci habilitačního řízení.

V Ostravě dne 17.11. 2014

doc. Mgr. Eva Zezulková, Ph.D.
(podpis)

